

Dr Eliza Farel[■]

Idea *slow* jako wyznacznik działań rewitalizacyjnych podejmowanych na obszarach miejskich

The idea of *slow* as a determinant of revitalization activities in urban areas

The philosophy of slow is a response to the need to slow down and more reflective look at various areas of human activity. A manifestation of its prevalence is the development of international network of Cittaslow, which already includes 28 Polish cities. The article discusses the main features and determinants of the revitalization process in the cities of Cittaslow. Attention is paid to integrated revitalization planning, which depends on the level of knowledge and acceptance of the slow idea among inhabitants, entrepreneurs and local leaders and cooperation of cities in the network (the so-called cooperation).

Filozofia *slow* jest odpowiedzią na potrzebę zwolnienia i bardziej refleksyjnego patrzenia na różne obszary ludzkiej aktywności. Przejawem jej rozpowszechnienia jest rozwój międzynarodowej sieci miast Cittaslow, do której należy już 28 polskich miast. W artykule omówiono główne cechy i uwarunkowania procesu rewitalizacji w miastach Cittaslow. Zwrócono uwagę na zintegrowane planowanie rewitalizacji, która zależy od poziomu znajomości i akceptacji idei *slow* wśród mieszkańców, przedsiębiorców i lokalnych liderów oraz współpracy miast w sieci (tzw. kooperacji).

Słowa kluczowe: slow city, Cittaslow, rewitalizacja miast

Keywords: Cittaslow, city revitalization

[■] Adiunkt w Katedrze Makroekonomii na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

WSTĘP

Współcześnie dostrzegalne jest zjawisko życia w coraz szybszym tempie, w którym człowiek jest coraz bardziej przepracowany, ztraca właściwe proporcje między czasem wolnym, przeznaczonym dla przyjaciół i rodziny a czasem związanym z wykonywaną pracą, mobilnością, dostępnością niemal przez całą dobę dla przełożonego, klienta czy partnera biznesowego. Jednocześnie człowiek pragnie dziś łatwego i wygodnego życia, a w związku z tym szczególnego znaczenia nabiera kwestia jakości miejsca zamieszkania – środowiska przyrodniczego, dostępności usług, szerokiej oferty kulturalnej, bezpieczeństwa czy rozwiniętych lokalnych więzi społecznych.

W wyniku refleksji nad tempem i jakością życia, upowszechniają się nowe style życia i wzorce konsumpcji, często o zasięgu globalnym. Jedną z takich koncepcji jest filozofia *slow* (przy czym angielski przymiotnik *slow* powinien być raczej rozumiany jako *niespieszny*, a nie *powolny*), która jest odpowiedzią na potrzebę zwolnienia i bardziej refleksyjnego patrzenia na różne obszary ludzkich działań. Wyrazem upowszechniania się *slow movement* jest rozwój Międzynarodowej Sieci Miast Dobrego Życia Cittaslow, która liczy już ponad 200 miast na całym świecie. Sieć ta rozwija się intensywnie również w Polsce. Już 28 miast, należących do Polskiej Krajowej Sieci Miast Cittaslow, dostrzegło szansę w takim modelu rozwoju miasta. Celem badań była analiza specyfiki i uwarunkowań procesu rewitalizacji w miastach *slow city*. Posłużyły temu studia literatury i materiałów źródłowych na temat międzynarodowej i polskiej sieci Cittaslow. Wykorzystano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa oraz materiałów źródłowych (takich jak: strategia rozwoju, program rewitalizacji, statut stowarzyszenia itp.).

IDEA SLOW Z PERSPEKTYWY ROZWOJU MIASTA

Wpływ idei *slow* na rozwój miast można analizować z perspektywy osób zamieszkujących czy odwiedzających miasta, a więc będących niejako odbiorcami miasta i jego produktów oraz z perspektywy rozwoju samego ośrodka miejskiego, który przyjął określony model rozwoju (*slow city*). Obie perspektywy wzajemnie się jednak przenikają i warunkują – to przecież ludzie decydują o przyjętym kierunku rozwoju miasta (*slow city*), to przyjęty model rozwoju miasta przyciąga do niego kolejnych zwolenników spokojnego, niespiesznego życia.

Mając na względzie tę pierwszą perspektywę, można zauważyć, że jest to filozofia stawiająca powolność jednostki (niespieszność) nad pośpiechem, dokładność nad powierzchownością, jakość nad ilością oraz skupienie nad rozproszeniem uwagi na wielu elementach. Cywilizacji *fast* przeciwstawia się cywilizację *slow*, która pozwala dotknąć, poczuć, posmakować, a nie mijać bezrefleksyjnie kolejne miejsca. W filozofii *slow* chodzi o świadome, zrównoważone, dobre, niespieszne życie (*slow life*), spożywanie posiłków (*slow food*), rozwój miast (*slow city*), podróżowanie (*slow tourism*) itp¹. Podejście to odnoszone bywa do bardzo różnych obszarów ludzkiej aktywności: *slow work*, *slow money*, *slow fashion*, *slow design*, *slow travel*, *slow reading*, *slow education*, *slow housing*, a nawet *slow parenting*.

Osobom, które przyjmują sposób postrzegania życia zgodny z filozofią *slow* można przypisać pewne wspólne cechy. Na przykład, w odniesieniu do *slow tourism*, turysta powinien cechować się:

- otwartością na ideę *slow* i odkrywanie nowych, innych od swojej, kultur i społeczności,
- chęcią uczenia się i posiadania wiedzy z zakresu kultury i filozofii *slow*,

¹ W. Wilkońska, *Slow turystyka w dużych miastach – kreowanie niespiesznych dzielnic*, Folia Turistica 2016, nr 39, s. 200.

- niezależnością podróżowania, myślenia,
- stawianiem sobie i odwiedzanym obszarom wysokich wymagań,
- hedonistycznym podejściem do jedzenia (często preferowaniem ekogastronomii)².

Druga ze wskazanych na początku perspektyw dotyczy kształtowania rozwoju i zarządzania miastem. Model *slow city* jest alternatywnym podejściem do rozwoju gospodarczego miasta, opartym na budowaniu jego konkurencyjności z wykorzystaniem lokalnej tożsamości i dziedzictwa kulturowego, tak ważnych czynników rozwoju (zwłaszcza małych miast) w coraz bardziej zglobalizowanym świecie. W podejściu tym szczególną uwagę zwraca się na te strategie lokalnego rozwoju gospodarczego, które mają doprowadzić do zwiększenia vitalności, sprawiedliwości, wyrównania szans rozwoju i trwałości społeczności lokalnej. Wprowadzenie w życie zasad *slow city* sprzyja podniesieniu jakości życia w mieście, które staje się bardziej przyjaznym miejscem do zamieszkania³. Jak pisze Danuta Mikulska: „miasto ma być dobrym miejscem do życia, z którym mieszkańcy się utożsamiają”⁴. Warto podkreślić, że bardzo istotną cechą modelu *slow city* jest oparcie rozwoju na lokalnych wartościach, dziedzictwie kulturowym i historycznym oraz lokalnym kapitale społecznym. Jedną z wartości ekonomicznych, z których korzystają miasta zrzeszone w Cittaslow jest usieciowienie, służące budowaniu trwałej instytucji współpracy między, podobnymi pod wieloma względami, miastami⁵.

Idea *slow* związana była od samego początku z mniejszymi miastami. Międzynarodowy ruch Cittaslow zapoczątkowany został w 1999 roku przez Paolo Saturniniego, burmistrza Greve di Chianti we Włoszech i burmistrzów innych niewielkich miasteczek: Bra, Orvieto, Positano oraz Stowarzyszenie Slow Food, którzy zawiązali Stowarzyszenie Cittaslow – Międzynarodowa Sieć Miast Dobrego Życia. Według stanu na listopad 2017 r. do sieci Cittaslow należało już 241 miast z 30 państw na całym świecie⁶.

Celem międzynarodowego ruchu Cittaslow jest propagowanie w mniejszych miejscowościach kultury dobrego, harmonijnego życia stanowiącego alternatywę wobec wielkomiejskiego pośpiechu i postępującej globalizacji. Miasta zrzeszone w sieci dążą do zrównoważonego rozwoju, czyli świadomej polityki miejskiej zapewniającej odpowiednie relacje między wzrostem gospodarczym, dbałością o środowisko i poprawą jakości życia mieszkańców.

Najważniejsze cele Cittaslow to m.in.:

- zrównoważony rozwój miasteczek wykorzystujący miejscowe zasoby,
- poprawa jakości życia mieszkańców m.in. dzięki tworzeniu odpowiedniej infrastruktury miejskiej,
- ochrona środowiska i promowanie postaw ekologicznych wśród mieszkańców,
- dbałość o zabytkową tkankę miejską, odnowę zabytków i estetykę miast,

² M. Wiśniewska, *Żywność, życie i turystyka w stylu „slow”*, The Journal of Management and Finance 2012, Vol. 3(2), s. 166.

³ L. Mierzejewska, *Rozwój zrównoważony miasta. Zagadnienia poznawcze i praktyczne*, Poznań 2009, s. 208.

⁴ D. Mikulska, *Polityka miejska w świetle nowego paradygmatu* [w:] J. Stacewicz (red.), *Polityka gospodarcza w warunkach przemian rozwojowych*, Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH 2016, nr 98, s. 156.

⁵ Szerzej M. Kudłacz, *Miasto jako miejsce wytwarzania wartości*, Zarządzanie Publiczne 2017, nr 1(39), s. 111; D. Stawasz, *Ekonomia instytucjonalna wobec problemu rozwoju miasta*, Biuletyn KPZK PAN 2017, nr 265, s. 9-13.

⁶ Lista miast członkowskich Cittaslow według stanu na marzec 2018 r. [online], http://www.cittaslow.org/sites/default/files/content/page/files/246/cittaslow_list_march_2018.pdf, s. 1, dostęp: 17 maja 2018 roku.

- upowszechnienie kultury gościnności, także poprzez zapewnienie bogatej oferty kulturalnej i rekreacyjnej mieszkańcom i turystom, a także odpowiednia promocja tych atutów,
- promowanie lokalnych produktów, miejscowego rzemiosła oraz kuchni,
- eliminowanie barier architektonicznych, utrudniających poruszanie się osobom niepełnosprawnym,
- czerpanie ze zdobyczy nowoczesności i najnowszych technologii, w zakresie, który może służyć realizacji celów ruchu „miast dobrej jakości życia”.

Stowarzyszenie przyjęło własny znak towarowy w postaci pomarańczowego ślimaka niosącego koronę z nowoczesnych i historycznych budynków, którego elementem składowym jest napis: *Cittaslow „międzynarodowa sieć miast dobrego życia”*⁷. Logo międzynarodowej sieci Cittaslow przedstawione zostało na rycinie 1.

Do stowarzyszenia przystąpić mogą miasta liczące poniżej 50 tys. mieszkańców. Miasto kandydujące musi w procesie certyfikacji spełnić minimum 50% kryteriów określonych w statucie, które dotyczą siedmiu kluczowych obszarów rozwoju, takich jak: polityka energetyczna i środowiskowa; polityka infrastrukturalna; polityka jakości miejskiej; polityka rol-

na, turystyczna, rzemieślnicza; polityka gościnności, świadomości i kształcenia; integracja społeczna oraz partnerstwa. Należy spełnić przynajmniej jeden z parametrów w każdym obszarze. Oprócz zwykłych członków (miast), w działalność stowarzyszenia zaangażowani mogą zostać tzw. członkowie wspierający, którymi mogą być instytucje publiczne (województwa, powiaty, gminy, kantony, metropolie, związki gmin, itp.) oraz tzw. przyjaciele stowarzyszenia, na przykład: stowarzyszenia kulturalne i naukowe, izby handlowe, stowarzyszenia branżowe i sektorowe non-profit, prywatne przedsiębiorstwa, firmy produkcyjne i usługowe, przedsiębiorstwa turystyczne i rolnicze. Organy stowarzyszenia to: Prezes, Międzynarodowe Zgromadzenie, Międzynarodowy Komitet Koordynujący, Zarząd oraz Międzynarodowy Komitet Naukowy.

Idea *slow* może wywierać istotny wpływ na rozwój miast w Polsce, szczególnie, że obserwujemy już przykłady tworzenia dzielnic typu *slow* (np. w Krakowie), a sieć Cittaslow zyskuje kolejne miasta członkowskie. Szeroki zasięg oddziaływania tej filozofii życia i rozwoju sprawił, że coraz częściej mówi się o paradygmacie idei *slow* i podejmuje próby określenia cech tego paradygmatu. W tym celu M. Tanti wykorzystuje następujące kategorie:

Ryc. 1. Logo Cittaslow

Źródło: Załącznik D do Międzynarodowego statutu miast Cittaslow 2017 r.

⁷ Międzynarodowy statut miast Cittaslow (2017), s. 28 [online], http://www.cittaslow.org/sites/default/files/content/page/files/257/statuto_cittaslow_en_12.05.pdf, dostęp: 17 maja 2018 roku.

Tabela 1. Idea *slow* a rozwój miasta

Wyszczególnienie	Wybrane aspekty funkcjonowania miasta
Koncepcja rozwoju miasta	<ul style="list-style-type: none"> • przyjęcie modelu rozwoju miasta <i>slow city</i> lub tzw. hybrydowego modelu rozwoju miasta – <i>smart slow city</i>, <i>slow green city</i> itp. • <i>slow</i> jako wyróżnik tożsamości miasta
Innowacyjność i kreatywność	<ul style="list-style-type: none"> • innowacyjność w obszarze <i>slow work</i>, <i>slow life</i> • nowe rozwiązania technologiczne i organizacyjne poprawiające jakość życia w <i>slow city</i> • <i>smart</i> jako cecha <i>slow city</i>
Gospodarka	<ul style="list-style-type: none"> • przedsiębiorczość lokalna oparta na <i>slow food</i>, <i>slow travel</i>, <i>slow design</i>, <i>slow fashion</i>, <i>slow reading</i>, <i>slow education</i> itp. • miasto turystyczne – rozwój <i>slow tourism</i> • tradycje, lokalna tożsamość i lokalne produkty jako podstawa budowania produktu miejskiego
Społeczeństwo	<ul style="list-style-type: none"> • świadomość i utożsamianie się z filozofią <i>slow</i> przez mieszkańców miasta • partycypacja społeczna w budowaniu rozwoju miasta <i>slow city</i>
Współpraca i sieciowanie	<ul style="list-style-type: none"> • współpraca lokalnych podmiotów w mieście, rozumiejących i identyfikujących się z założeniami filozofii <i>slow</i> • korzyści ze współpracy miast w sieci <i>Cittaslow</i> • synergia działań w ramach sieci <i>Cittaslow</i>
Rewitalizacja i inne narzędzia rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> • promocja krajowa i zagraniczna miast <i>Cittaslow</i> z wykorzystaniem wspólnego logo (pomarańczowego ślimaka) • budowanie sieciowych produktów turystycznych miast <i>Cittaslow</i> • zgodność (brak sprzeczności) z podstawowymi założeniami filozofii <i>slow</i> i modelem <i>slow city</i> • rewitalizacja w kierunku miasta <i>slow city</i> lub dzielnicy <i>slow district</i> • zintegrowane planowanie rewitalizacji miast <i>Cittaslow</i>, opartej na założeniach rozwoju całej sieci (zintegrowany program rewitalizacji)

Źródło: opracowanie własne.

- czas (chodzi tu o dostrojenie wewnętrzne człowieka i szukanie własnego rytmu),
- przestrzeń (dostrzeganie otaczającego środowiska, kreatywność),
- połączenia (holistyczne ujmowanie człowieka i jego związków ze środowiskiem i otoczeniem),
- zrównoważony rozwój (ocalenie spuścizny kulturowej, zrozumienie siebie i kultury),
- wybory moralne (zasób wartości, konsekwencja w swoich wyborach i działaniu),
- przyjemność (delektowanie się życiem, jedzeniem, przestrzenią),
- kultura i tradycja (ochrona tradycji i dziedzictwa kulturowego, ale i celebrowanie tego co najlepsze w nowoczesnym świecie)⁸.

Biorąc pod uwagę powyższe, w tabeli 1. zaprezentowano przykładowe obszary funkcjonowania miasta, w których uwidocznić się może wpływ upowszechnienia się idei *slow* wśród mieszkańców miasta oraz przyjęcia przez władze lokalne modelu rozwoju *slow city*.

⁸ M. Tanti, *Towards a Paradigm of Slow* (2011), s. 1 [online], https://sydney.edu.au/education_social_work/coco/events/research_fest/2011/1PCMiriam.pdf, dostęp: 6 stycznia 2018 roku.

REWITALIZACJA W POLSKICH MIASTACH CITTASLOW

Polska Krajowa Sieć Miast Cittaslow (PKSMC), jest drugą pod względem liczby członków siecią krajową, funkcjonującą w ramach międzynarodowego ruchu Cittaslow (zaraz po sieci włoskiej). Składa się ona z 28 miast członkowskich (to liczba miast na marzec 2018 r.), wśród których znajduje się: 20 miast z województwa warmińsko-mazurskiego, w tym 4 tzw. miasta założycielskie: Biskupiec, Bisztynek, Lidzbark Warmiński, Reszel oraz pozostałe: Barczewo, Bartoszyce, Dobrze Miasto, Działdowo, Gołdap, Górowo Iławeckie, Jeziorany, Lidzbark, Lubawa, Nidzica, Nowe Miasto Lubawskie, Olsztynek, Orneta, Pasym, Ryn, Sępól; 2 miasta z województwa opolskiego (Głubczyce, Prudnik); po jednym mieście z województwa pomorskiego (Nowy Dwór Gdański), lubelskiego (Rejowiec Fabryczny), łódzkiego (Rzgów), śląskiego (Kalety), wielkopolskiego (Murowana Goślina), zachodnio-pomorskiego (Sianów). Członkiem wspierającym PKSMC jest Urząd Marszałkowski Wo-

jewództwa Warmińsko-Mazurskiego. W PKSMC większość (25 miast) to ośrodki poniżej 20 tys. mieszkańców. Trzy pozostałe (największe) miasta nie przekraczają 30 tys. mieszkańców. Klasyfikację miast członkowskich sieci Cittaslow w Polsce w 2018 r. według liczby mieszkańców na koniec 2016 r. przedstawiono w tabeli 2.

W 2015 r. miasta sieci Cittaslow założyły Stowarzyszenie „Polskie Miasta Cittaslow”, które jest odpowiedzialne za wdrażanie „Ponadlokalnego programu rewitalizacji sieci miast Cittaslow Województwa Warmińsko-Mazurskiego”. W programie tym znalazło się 21 zintegrowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (87 projektów) z 14 miast (Barczewo, Biskupiec, Bisztynek, Dobrze Miasto, Gołdap, Górowo Iławeckie, Lidzbark Warmiński, Lubawa, Nidzica, Nowe Miasto Lubawskie, Olsztynek, Pasym, Reszel, Ryn). Na jego realizację zarezerwowano w „Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014–2020” kwotę 48,6 mln euro⁹.

Tabela 2. Miasta członkowskie Polskiej Krajowej Sieci Miast Cittaslow w 2018 r. według liczby mieszkańców

Liczba mieszkańców miasta	Liczba miast	Miasta członkowskie	Najmniejsze miasto w danej grupie	Największe miasto w danej grupie
Poniżej 5 tys.	9	Bisztynek, Górowo Iławeckie, Jeziorany, Pasym, Rejowiec Fabryczny, Reszel, Rzgów, Ryn, Sępól	Sępól	Reszel
Od 5 tys. do 10 tys.	7	Barczewo, Kalety, Lidzbark, Nowy Dwór Gdański, Olsztynek, Orneta, Sianów	Sianów	Nowy Dwór Gdański
Od 10 tys. do 20 tys.	9	Biskupiec, Dobrze Miasto, Głubczyce, Gołdap, Lidzbark Warmiński, Lubawa, Murowana Goślina, Nidzica, Nowe Miasto Lubawskie	Lubawa	Lidzbark Warmiński
Od 20 tys. do 30 tys.	3	Bartoszyce, Działdowo, Prudnik	Działdowo	Bartoszyce

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS [Bank Danych Lokalnych GUS 2018].

⁹ Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na Lata 2014–2020 (2015), ss. 316 [online], <http://rpo.warmia.mazury.pl/plik/3/regionalny-program-operacyjny-województwa-warmińsko-mazurskiego-na-lata-2014-2020>, dostęp: 10 grudnia 2017 roku.

Zaplanowane w programie rewitalizacji projekty dotyczą głównie adaptacji obiektów zabytkowych na cele kulturalne i społeczne (centra kultury, młodzieżowe kluby integracji społecznej, ośrodki aktywizacji zawodowej, amfiteatr miejski przyległy do zamku itp.) oraz zagospodarowania przestrzeni publicznej służącej edukacji i integracji społecznej (budowa parku rekreacyjno-sensorycznego, ciągów pieszo-rowerowych, placów zabaw, boisk, siłowni plenerowych, kortów tenisowych, infrastruktury związanej ze sportami wodnymi itp.)¹⁰.

Realizacja projektów rewitalizacyjnych ma niewątpliwie wpływ na konkurencyjność gospodarczą miast¹¹. Realizacja powyższych projektów przyczyni się również do poprawy oferty i infrastruktury turystycznej miast, co jest istotne również z perspektywy rozwoju produktu turystycznego regionu. W zaktualizowanej „Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2025 roku”, miasta Cittaslow wskazano jako jeden z czterech wizerunkowych produktów turystycznych regionu (obok Krainy Wielkich Jezior Mazurskich, Krainy Kanału Elbąskiego i flagowych szlaków kulturowych i przyrodniczych). Celem ich rozwoju jest zbudowanie wizerunkowego, sieciowego produktu turystyki miejskiej o charakterze edukacyjno-kulturowym. Jego rdzeniem będą m.in. lokalne produkty turystyczne, możliwość tworzenia atrakcyjnej sieci miast do eksploracji turystyki objazdowej, tożsamość kulturowa i społeczna oraz prozdrowotny wizerunek miast dobrej jakości życia¹².

To pokazuje, że planowa i zintegrowana rewitalizacja w miastach sieci Cittaslow może przyczynić się do

osiągnięcia pozytywnych efektów nie tylko w skali pojedynczego miasta, ale również w perspektywie całej sieci miast lub nawet regionu¹³. Są nimi chociażby:

- poprawa jakości życia mieszkańców,
- poprawa warunków prowadzenia i rozwoju działalności gospodarczej,
- przeciwdziałanie zjawiskom kryzysowym,
- ochrona dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego),
- kreowanie marki miasta i promocja miasta jako członka sieci,
- rozwój partnerstw lokalnych,
- tworzenie ekonomicznej wartości dodanej w mieście i w regionie,
- wzrost potencjału endogenicznego całej sieci miast,
- rozwój relacji sieciowych między miastami (tzw. kooperacja),
- rozwój sieciowego produktu turystycznego,
- wzrost znaczenia sieci Cittaslow jako determinanty rozwoju i konkurencyjności regionu.

Zintegrowanie procesu rewitalizacji w kilkunastu miastach nie jest jednak zadaniem łatwym. Kluczowa wydaje się zmiana optyki, dostrzeganie efektów rewitalizacji nie tylko w skali miasta, ale w perspektywie sieciowej i to już na wczesnym etapie jej planowania.

CECHY I UWARUNKOWANIA REWITALIZACJI SLOW CITY

Przykład polskich miast należących do Cittaslow może być podstawą do określenia podstawowych

¹⁰ Ponadlokalny program rewitalizacji sieci miast Cittaslow Województwa Warmińsko-Mazurskiego, 2017, ss. 143.

¹¹ Szerzej A. Drobnik, E. Szafranek, A. Dembicka-Niemiec, *Wpływ projektów rewitalizacyjnych na konkurencyjność gospodarczą na przykładzie gmin województwa opolskiego*, Problemy Rozwoju Miast, Kwartalnik Instytutu Rozwoju Miast 2016, Rok III, z. IV, s. 77.

¹² *Strategia rozwoju turystyki województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku (2016)*, s. 43 [online], <http://bip.warmia.mazury.pl/409/strategia-rozwoju-turystyki-wojewodztwa-warmińsko-mazurskiego-do-roku-2025.html>, dostęp: 10 grudnia 2017 roku.

¹³ J. Poczobut, *Działania rewitalizacyjne w miasteczkach Polskiej Krajowej Sieci Miast Cittaslow*, Zarządzanie Publiczne, Zeszyty Naukowe Instytutu Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego 2010, nr 1-2 (9-10), s. 118-119.

cech miast *slow city*, mających istotne znaczenie dla podejmowanej w nich rewitalizacji:

1. Punktem wyjścia dla planowania i realizacji procesu rewitalizacji miasta jest przyjęcie indywidualnego modelu rozwoju, bazującego na koncepcji *slow city*;
2. Proces rewitalizacji oparty jest bardzo silnie na unikatowych, niepowtarzalnych zasobach endogenicznych małego miasta i społecznych więziach terytorialnych;
3. Charakter i skuteczność działań rewitalizacyjnych uzależnione są od poziomu znajomości i akceptacji idei *slow* wśród mieszkańców i lokalnych liderów;
4. Na przebieg rewitalizacji istotny wpływ ma współpraca i relacje miast w sieci oraz ich dostęp do informacji i zasobów;
5. Dominuje ukierunkowanie działań rewitalizacyjnych na poprawę jakości życia mieszkańców i rozwój *slow tourism*.

Miasta członkowskie Cittaslow różnią się od siebie wielkością, położeniem, kapitałem społecznym, poziomem zasobów naturalnych, infrastrukturalnych czy finansowych, jakością zarządzania, ale także geną członkostwa w sieci. Ciekawym przykładem są oddolne inicjatywy włączenia miasta do sieci Cittaslow. Tak było w Prudniku, w którym aktywny udział w przystąpieniu do sieci miało Stowarzyszenie Przyjaciół LO im. A. Mickiewicza w Prudniku. W większości miast inicjatywa członkostwa leżała po stronie władz miasta, stąd często dość niski poziom świadomości mieszkańców w tym zakresie.

W tym kontekście należy stwierdzić, iż istotą sukcesu zmian rewitalizacyjnych jest partycypacja społeczna w samych projektach, jak i lobbowanie za wprowadzeniem działań rewitalizacyjnych na danym obszarze. Społeczności lokalne zyskują poprawę jakości życia i nowy układ funkcjonalny, który w długim okresie czasu ma przynieść trwały wzrost spójności zde-

gradowanej tkanki miejskiej z pozostałym obszarem miasta. Zaangażowanie lokalnych społeczności i przedsiębiorców samo w sobie stanowi wartość dodaną na tym terenie, gdyż łączy grupy interesu w osiąganiu celu nadrzędnego¹⁴. Dodatkowo, władze miast dysponują ograniczonymi środkami własnymi na rewitalizację. Najlepsze efekty rewitalizacji (jak pokazują doświadczenia zagraniczne) osiągane są dzięki zaangażowaniu w proces kapitału prywatnego. W związku z tym, że rozwój miasta *slow city* bazuje silnie na endogenicznym kapitale i lokalnej przedsiębiorczości, ważny jest pozytywny, a nawet entuzjastyczny stosunek przedsiębiorców do założeń idei *slow*, by chętniej włączali się w rewitalizację podejmowaną w takim modelu miasta. W większości miast PKSMC poziom wiedzy o idei *slow* i Cittaslow wśród mieszkańców i przedsiębiorców jest jeszcze ciągle dość niski, dlatego niezbędne jest podejmowanie działań, które przybliżą im tę ideę oraz pomogą dostrzec w niej szansę rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. Celowe jest więc łączenie działań dotyczących: budowania wiedzy i akceptacji Cittaslow oraz partycypacji lokalnej społeczności w planowaniu rewitalizacji (np. poprzez warsztaty dotyczące analizy korzyści i szans rozwoju miasta Cittaslow połączone z opracowaniem pomysłów na rewitalizację w duchu *slow*).

Wśród uwarunkowań procesu rewitalizacji w miastach *slow city* można wymienić następujące szanse:

- Budowanie świadomości mieszkańców i przedsiębiorców na temat idei *slow* i modelu rozwoju *slow city*, która warunkuje przebieg działań rewitalizacyjnych, ukierunkowanych na rozwój *slow city*;
- Współpracę miast w sieci Cittaslow mogącą poprawić efektywność ich rewitalizacji (np. dzięki wspólnemu aplikowaniu o środki z funduszy unijnych, przez kreowanie efektów mnożnikowych i sieciowych). Ponadto efektywna współpraca miast podczas rewitalizacji może mobilizować

¹⁴ D. Rynio, *Rewitalizacja w procesie kształtowania zmian jakościowych funkcjonowania miasta, Gospodarka przestrzenna XXI wieku*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2016, nr 443, s. 186.

do podejmowania innych wspólnych działań dla rozwoju miasta w duchu *slow* (np. organizacja wspólnych wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych itp.);

- Perspektywę sieci miast wzmacniającą siłę efektu rewitalizacji miast w kształtowaniu produktu turystycznego w regionie;

Nie można jednak zapominać o takich zagrożeniach jak:

- Ryzyko umasowienia i komercjalizacji idei *slow* – zrewitalizowane obiekty i przestrzenie mogą przyciągnąć masowego turystę, co kłóci się z ideą kameralności małych miast;
- Ryzyko nadmiernej tematyzacji zrewitalizowanej przestrzeni *slow city* (miasto-skansen).
- Ryzyko wzrostu konkurencji ośrodków miejskich, wskutek zbyt dużego zainteresowania innych miast ideą *slow*;
- Ryzyko utraty unikatowego wizerunku (miasta dobrej jakości życia, będącego członkiem elitarniej sieci miast), który wpływa przeciw na przyjęty kierunek i efekty procesu rewitalizacji;

Podsumowując, można stwierdzić, że model rozwoju *slow city* wpisuje się w szerszą koncepcję zrównoważonego rozwoju miast. To holistyczne i wielowymiarowe podejście jest też podstawą planowania i realizacji procesu rewitalizacji miast – rewitalizacji zrównoważonej w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennej i środowiskowej. Celem działań rewitalizacji w duchu *slow* (podejmowanych w miastach – *slow city*, ale również pojedynczych dzielnicach – *slow district*) jest kreowanie warunków harmonijnego życia, stanowiącego alternatywę wobec wielkomiejskiego pośpiechu i postępującej globalizacji. Warto podkreślić, że model rozwoju miasta nie jest identyczny dla wszystkich miast Cittaslow. Jest on oparty na wielu różnorodnych kryteriach (certyfikacji), będących wyznacznikiem standardów rozwojowych, co pozwala na indywidualne kształtowanie lokalnej specjalizacji w oparciu o unikalny potencjał endogeniczny. „Miasta dobrego życia” nie zamykają się na

nowe technologie – wykorzystują je np. w celu poprawy środowiska przyrodniczego i miejskiego. Można więc mówić o możliwościach czerpania przez miasta Cittaslow z innych modeli rozwoju i adaptowaniu *slow city* do swoich potrzeb („miasto nieśpieszne” nie oznacza przecież „miasta zapóźnionego”). Tak powstające modele hybrydowe np.: *smart slow city*, *slow green city* itp. mogą stanowić w przyszłości nowy kierunek działań rewitalizacyjnych¹⁵.

ZAKOŃCZENIE

Filozofia *slow*, przejawiająca się w różnych sferach życia człowieka (*slow life*, *slow work*) oraz w podejściu do rozwoju miasta (*slow city*), może w istotny sposób wpływać na przebieg i efekty rewitalizacji podejmowanej w polskich miastach. Przykład sieci Cittaslow w Polsce pokazuje, że:

- Przebieg, kierunki i efekty rewitalizacji miast Cittaslow uzależnione są od poziomu znajomości i akceptacji idei *slow* wśród mieszkańców, przedsiębiorców i lokalnych liderów;
- Członkostwo miast w Cittaslow i przyjęcie wspólnego modelu rozwoju *slow city* może sprzyjać wymianie doświadczeń i współpracy w realizacji projektów rewitalizacyjnych. Rewitalizacja zależy jednak od relacji jednostek w sieci oraz ich dostępu do informacji i zasobów;
- Jednym z efektów rewitalizacji miast Cittaslow może być docelowo rozwój sieciowego produktu turystycznego, bazującego silnie na koncepcjach *slow food*, *slow life*, *slow design*, *slow tourism*;
- Rewitalizacja realizowana w miastach sieci Cittaslow może przynieść lepsze efekty jeśli optyka rozwoju pojedynczego miasta *slow* zostanie w niej zastąpiona zintegrowanym podejściem sieciowym, uwzględniającym potencjał wszystkich miast i możliwości płynące z rozwoju sieciowego produktu turystycznego;

¹⁵ Szerzej E. Farelńnik, A. Stanowicka, *Smart City, Slow City and Smart Slow city as Development Models of Modern Cities*, *Olsztyn Economic Journal* 2016, nr 11, s. 359-370.

- Adaptacja i łączenie różnych koncepcji rozwoju w tzw. modelach hybrydowych, może stanowić nowy kierunek działań rewitalizacyjnych;
- Zagrożeniem dla rewitalizacji w duchu *slow* może być: ryzyko wzrostu konkurencji miast Cittaslow, ryzyko umasowienia i komercjalizacji idei *slow* (ale również utraty zainteresowania nią) czy ryzyko nadmiernej tematyzacji przestrzeni miasta.

LITERATURA

Bank Danych Lokalnych GUS (2018) [online], <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, dostęp: 6 stycznia 2018 r.

Drobniak A., Szafranek E., Dembicka-Niemiec A., *Wpływ projektów rewitalizacyjnych na konkurencyjność gospodarczą na przykładzie gmin województwa opolskiego*, Problemy Rozwoju Miast, Kwartalnik Instytutu Rozwoju Miast 2016, Rok III, z. IV

Farelnik E., Stanowicka A., *Smart City, Slow City and Smart Slow city as Development Models of Modern Cities*, Olsztyn Economic Journal 2016, nr 11

Kudłacz M., *Miasto jako miejsce wytwarzania wartości*, Zarządzanie Publiczne 2017, nr 1(39)

Lista miast członkowskich Cittaslow według stanu na marzec 2018 r. [online], http://www.cittaslow.org/sites/default/files/content/page/files/246/cittaslow_list_march_2018.pdf, dostęp: 17 maja 2018 r.

Mierzejewska L., *Rozwój zrównoważony miasta. Zagadnienia poznawcze i praktyczne*, Poznań 2009

Mikulska D., *Polityka miejska w świetle nowego paradygmatu* [w:] J. Stacewicz (red.) *Polityka gospodarcza w warunkach przemian rozwojowych*, Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH 2016, nr 98

Międzynarodowy statut miast Cittaslow (2017) [online], http://www.cittaslow.org/sites/default/files/content/page/files/257/statuto_cittaslow_en_12.05.pdf, dostęp: 17 maja 2018 r.

Poczobut J., *Działania rewitalizacyjne w miasteczkach Polskiej Krajowej Sieci Miast Cittaslow*, Zarządzanie Publiczne, Zeszyty Naukowe Instytutu Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego 2010, nr 1-2 (9-10)

Mimo pewnych zagrożeń, idea *slow* wydaje się ciekawą alternatywą dla małych miast szukających wyróżnika i kierunków swojego rozwoju. Wzrost liczby członków oraz zmiany jakościowe w sieci Cittaslow (rozwój powiązań i współpracy miast) mogą mieć istotny wpływ na podejmowane dziś działania rewitalizacyjne oraz ich kierunek w przyszłości.

Ponadlokalny program rewitalizacji sieci miast Cittaslow Województwa Warmińsko-Mazurskiego, 2017 r.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014–2020 (2015) [online], <http://rpo.warmia.mazury.pl/plik/3/regionalny-program-operacyjny-wojewodztwa-warmińsko-mazurskiego-na-lata-2014-2020>, dostęp: 10 grudnia 2017 r.

Rynio D., *Rewitalizacja w procesie kształtowania zmian jakościowych funkcjonowania miasta*, *Gospodarka przestrzenna XXI wieku*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2016, nr 443

Stawasz D., *Ekonomia instytucjonalna wobec problemu rozwoju miasta*, Biuletyn KPZK PAN 2017, z. 265

Strategia rozwoju turystyki województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku (2016) [online], <http://bip.warmia.mazury.pl/409/strategia-rozwoju-turystyki-wojewodztwa-warmińsko-mazurskiego-do-roku-2025.html>, dostęp: 10 grudnia 2017 r.

Tanti M., *Towards a Paradigm of Slow* (2011) [online], https://sydney.edu.au/education_social_work/coco/events/research_fest/2011/1PCMiriam.pdf, dostęp: 6 stycznia 2018 r.

Wilkońska A., *Slow turystyka w dużych miastach – kreowanie nieśpiesznych dzielnic*, *Folia Turistica* 2016, nr 39, s. 199-218.

Wiśniewska M., *Żywność, życie i turystyka w stylu „slow”*, *The Journal of Management and Finance* 2012, vol. 3(2)